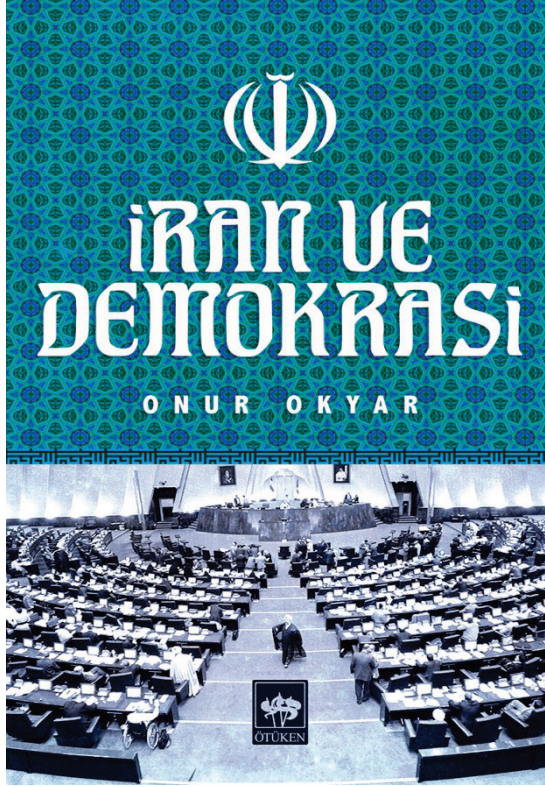

Onur Okyar, *İran ve Demokrasi*, Ötüken Neşriyat, İstanbul, 2014,
ISBN 978-605-155-191-3, 367sayfa.

Yiğit Anıl GÜZELİPEK¹

İran ve Demokrasi isimli eser günümüzde uluslararası ilişkilerin en çok kullanılan terimlerinden birisi olan demokrasi ile İran arasındaki ilişkileri çok yönlü bir perspektiften ele alan bir çalışma olarak karşımıza çıkmaktadır. Çalışma birincil olarak anayasal kurumlardan

¹Yrd. Doç. Dr., Çankırı Karatekin Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü
öğretim üyesi,
email: guzelipek@gmail.com

hareket ederek İran'ın suigeneris bir demokrasi sistematiğinin olduğunu, ikinci olarak ise İran demokrasisinin kendine has yorumlar ve uygulamalarla sürdürüldüğü ve son olarak İran'da demokratik uygulamalara mesafeli dini tandanslı bürokratik ve dini elitist bir sınıfın olduğu şeklinde üç ana hipoteze dayanmaktadır.

Bu bağlamda eser İran ve demokrasi arasındaki ilişkiyi Batı perspektifinden eleştirel bir bakış açısıyla ele almaktan ziyade, İran devlet sisteminin işleyişi ile demokrasi arasında kurulabilecek ilişki bağlamında İran'daki farklı sınıfların demokrasiyi algılayış biçimini analiz etmeyi amaçlamaktadır. Zira tarih boyunca Fars milliyetçiliği ve Şii kimliğiyle özdeşleşmiş bir Rejimin klasik Batı demokrasisiyle paralel uygulamalarda bulunmasını beklemek gerçekçi bir analizden uzaklaşmaya neden olacaktır.

Çalışmanın ilk bölümü tarihsel bir süreç içerisinde demokrasinin tanımına ve temel unsurlarına yer vermektedir. Bu bağlamda anayasacılık, eşitlik, çoğulculuk ve kuvvetler ayrılığı ilkeleri, medyanın devlet baskısından uzak olması, son olarak ise iktidarın uygulamalarının denetlenebilmesi herhangi bir rejimin demokratik rejim olarak nitelendirilebilmesinin birincil şartları arasındadır. Günümüzdeki İran rejiminin kurucusu Humeyni'nin demokrasi anlayışının da tartışıldığı bölümde Humeyni'nin *"İslam'ı istiyorsak demokrasi istediğimizi belirtmeye gerek yoktur; zira İslam her şeydir"* söyleminden hareketle İran'da kurulan rejimin otokratik bir kimliğe sahip olacağı anlaşılmaktadır.

İkinci bölümde İran'ın modernleşme süreci siyasi tarih perspektifinden ele alınmıştır. Bu kısım İran'ın aslında İslam Devrimi'nden önceki yüzünü de ortaya koymaktadır. Pehlevi Rejimi, içerisinde barındırmış olduğu çelişkileri neticesinde 1979 yılında devrilmiştir. Burada üzerinde durulması gereken önemli bir nokta ise Humeyni'nin 1979 Devrimi'ni hazırlayan konjonktürde İran'daki sosyalist sınıflara kadar çok farklı ideolojilerden destek aldığıdır. Başka bir ifadeyle İran'da Pehlevi Rejiminin karşıtlığı ideolojik farklılıklara bakılmaksızın Humeyni taraftarlığı şeklinde tezahür etmiştir.

Kitabın üçüncü bölümü İran İslam Cumhuriyeti'nin anayasal ve kurumsal yapısının tahliline ayrılmıştır. Bu bağlamda İran'daki rejim, en temel haliyle yürütme ve devlet organlarının üzerindeki Velayet-i Fakih Doktrini çerçevesinde işletilmektedir. Aslına bakılacak olursa bu doktrin ile pratik hayata yön veren Rehber/Veliyi Fakih aktörü, devletin yapısal bir kurumu olmanın ötesinde devletin yasama, yürütme ve yargı alanındaki icraatlarını düzenleyen ve denetleyen bir otorite konumundadır.

Kitabın dördüncü bölümünde ise İran'daki tüm toplumsal katmanların sosyodemografik ve siyasi özellikleri incelenmiştir. İki bağımsız başlık altında toplumun din ve etnisite özellikleri ve bu özelliklerin tarih bağlamında toplumsal hayata yansıyan izdüşümleri incelenerek okurun beşinci bölümdeki analizlere hazırlanması amaçlanmıştır.

Kitabın son bölümü İran'ın toplumsal yapısından, İran halkının dine bakış açısına ve ülkenin sorunlarına kadar çok çeşitli dinamikler göz önünde bulundurularak yapılan alan araştırması analizlerinden oluşmaktadır. Yapılan analizler neticesinde şu çıkarımlarda bulunulmuştur: Kurumlara ve devlet mekanizmasına güveni azalmış, genç, liberal, düşük gelirli, az dindar kesimler İran'da demokrasi talebinde bulunan sınıflar olarak karşımıza çıkmaktadır.

Son tahlilde her ne kadar İran rejimi teokratik bir rejim olarak karşımıza çıksa da İran toplumu aynı zamanda moderniteyi tecrübe etmiş, demokrasi algısına sahip bir toplum olarak da nitelendirilebilir. Öte yandan, Rejimin gücü ve halk üzerindeki otoritesi İran'da demokrasi hareketinin başlamasının önündeki en büyük engeldir.

Kitap, İran sistemini demokrasi bağlamında tartışmak ve anlamlandırmak isteyen okurlar için başvuru kitabı niteliğinde çok önemli bir eserdir.